

Компаративістика та перекладознавство

УДК 821.161.2-12.09

Жанна Бортнік

«Юдина історія» в національному драматичному наративі: Леся Українка («На полі крові») і Лідія Чупіс («Плач над Юдою»)

Оригінальна інтерпретація Лесею Українкою «Юдиної історії» стала викликом для наступного покоління письменників спробувати творчо переосмислити сюжет зради Юди. «Поетична інтерпретації теми» Л. Чупіс з'явилася майже 100 років по тому: вона є своєрідним продовженням історії зрадника, що опинився на символічному полі тіней і покараний безкінечними спогадами про минуле.

Метою статті стало дослідження особливостей втілення «Юдиної історії» у драмі Л. Чупіс «Плач над Юдою» та в драматичній поемі Лесі Українки «На полі крові». Здійснено порівняльний аналіз особливостей жанру творів, тематики та проблематики, окреслено сюжетно-композиційну та образну специфіку втілення авторської концепції Юдиної зради у творах Л. Чупіс та Лесі Українки.

Леся Українка інтерпретувала Юду не як благородного зрадника заради великої ідеї, а як складну особистість, у душі якої триває болісний внутрішній діалог, хоч зрада і була зумовлена корисливими мотивами та розчаруванням в Учителеві. Концепція «благородної зради» близька Л. Чупіс, але її інтерпретовано як проблему особистості, яка виявилася занадто прагматичної і дрібною, щоб зрозуміти велич ідеї, але здатною усвідомити безодню свого падіння і недосяжну велич Ісуса. Для жанрового позначання твору Лесі Українки «На полі крові» дослідники вдаються до терміну «драматична поема», а для опису специфіки п'єси залучають термін «драматичний діалог», «замаскована» містерія. Л. Чупіс означила жанр п'єси як «поетичну інтерпретацію теми». Назва п'єси Л. Чупіс містить слово «плач», що можна вважати вказівкою авторки на жанровий різновид треносу. Втім, твір Л. Чупіс містить ознаки сюрреалістичного міраклю, що складається інверсій-снів.

Зовнішній конфлікт Юди з Прочанином і багатовекторний внутрішній конфлікт у драматичній поемі «На полі крові» увиразнені мотивом двійництва: Юда / Прочанин, Юда як Інший Прочанина, Учень / Учитель тощо.

Л. Чупіс реалізує у творі внутрішній конфлікт через образи персонажів, які втілюють голоси Я-Іншого Юди: Юда / Юродивий, Юда / Хлопчик,

Юда / П'яничка, Юда / Літній чоловік, 1-й юнак, 2-й юнак, Юда / Анна, Кайяфа, Юда / Мати, Дружина, Магдалина, Жінка в білім. Обидві п'єси демонструють циклічний сюжет з оберненою хронологією, втілюють образ «фантомного Ісуса».

Ключові слова: драма, образ, сюжет, жанр, конфлікт, Леся Українка.

Вступ

Українська драматургія кінця ХХ – початку ХХІ ст. демонструє сталий, хоч і спорадичний інтерес до переосмислення та інтерпретації Біблії. Йдеться переважно про п'єси, створені на зламі політичних епох (руйнування радянської імперії та періоду становлення української незалежності): «Страсті за Юродивим» та «Плач над Юдою» Л. Чупіс, «Сім кроків до Голгофи» (у двох частинах) О. Гончарова, «Правитель рептилій» І. Андрусяка, «Учитель» А. Дністрового, «Проклятий» О. Чиркова, «Розп'яття» В. Герасимчука, «Бермудський квадрат» Г. Яблонської та ін. Втім, у низці образів та історій, пов'язаних з інтерпретацією Святого Письма, окреме місце займає саме «Юдина історія», до якої драматурги звертаються зрідка та обережно зі зрозумілих причин: це вимагає нової особливої концепції Юдиної зради (або ж розвитку вже наявної) та / або оригінальної художньої форми для втілення ідеї.

Мистецьке дослідження образу Юди представлено драматичною поемою Лесі Українки «На полі крові», написаною у 1909 р. та надрукованою у 1910 р. Образ Юди та його художня інтерпретація в національному драматичному наративі з'явилася майже сто років по тому у творчості української драматургині Л. Чупіс, яка в 90-ті роки ХХ ст. також створила свій власний біблійний цикл із трьох віршованих п'єс: «Страсті за Юродивим», «Плач над Юдою» та «Марія Магдалина» (текст останнього твору втрачений після смерті авторки), що можна розглядати це як своєрідний перегук із драматургією Лесі Українки на біблійну тематику.

Таким чином, *актуальним* видається порівняння авторської концепції «Юдиної історії» та її художнього втілення на прикладі драматичної поеми Лесі Українки «На полі крові» і «поетичною інтерпретацією теми» (в авторському жанровому найменуванні) Л. Чупіс «Плач над Юдою».

Теоретичний базис

Драматичний діалог «На полі крові» став об'єктом дослідження багатьох українських науковців, зокрема М. Моклиці, С. Романова,

О. Галети, Л. Залеської-Онишкевич, В. Антофійчука, П. Мірошниченка, Л. Боярської, М. Кудрявцева, О. Кузьми, Л. Лавринович та ін. Важливими для усвідомлення ідейно-художніх та формальних особливостей твору є розвідки та міркування М. Борейка, Є. Ненадкевича, Ю. Шереха, М. Зерова, А. Гозенпуда, М. Драй-Хмари, О. Білецького та ін. Творчість Л. Чупіс була досліджена такими авторами, як О. Бондарева, О. Когут, Н. Мірошниченко, Н. Малютіна, О. Вісич та ін. Зокрема, біблійні мотиви авторки було розглянуто О. Бондаревою у передмові до єдиного видання творів Л. Чупіс «Танці гончарного кола», упорядкованого Я. Верещаком та здійсненого Національним Центром театрального мистецтва ім. Леся Курбаса за десять років після трагічної смерті авторки. У спробі театральної інтерпретації творів для театрально-культурологічного проекту послуговувалися назвою «Трійця Лідії».

Мета статті – дослідити особливості втілення «Юдиної історії» у драмі Л. Чупіс «Плач над Юдою» в контексті формально-змістового порівняння з драматичною поемою Лесі Українки «На полі крові» та з огляду на виявлення авторських впливів. Для цього використовуємо компаративістський, герменевтичний та інтертекстуальний методи інтерпретації.

Виклад основного матеріалу

Драматичну поему Лесі Українки можна вважати одним із прототекстів п'єси Л. Чупіс, яка, зважаючись на «поетичну інтерпретацію теми», безумовно, тримала в голові, окрім Святого Письма, і текст «На полі крові». Неодноразово дослідниками було зазначено, що для пояснення Юдиної зради митці наближаються у потрактуванні до одного з мотиваційних полюсів: з одного боку, корисливість і жадоба Юди як причина запродавства, з іншого – «благородна зрада» з великою метою (обґрунтована ще в «Євангелії від Юди», підхоплена гностиками-каїнітами та згодом втілена в художніх творах, зокрема й у повісті Л. Андрєєва «Іуда Іскаріот»). Леся Українка не належала до митців, які інтерпретують Юду як благородного зрадника заради великої ідеї. Втім, її Юда не спрощений однобокий корисливий персонаж, а, попри все, складна особистість, у душі якої триває болісний внутрішній діалог з пошуку виправдань, нехай і оприявлений як діалог з Прочанином (чи внутрішня прихована суперечка з Ісусом, яку лише тимчасово може стишити виснажлива праця «до нестяму»). Ця неоднозначність

персонажа певною мірою вплинула на численні заборони твору та проблеми, які мали видавці з публікацією і судовими справами після першого друку.

У художній інтерпретації Л. Чупіс історія Юди – це процес коливання персонажа від картин юнацького захоплення ідеями Христа до зустрічі Юди з реальними земними проблемами (бідність, хвора дитина, дружина), які тягнуть його вниз, відтак повернення до думок про зражені надії, що їх Юда покладав на Ісуса. У розмові з Анною та Каяфою Юда говорить про свої незреалізовані завищені сподівання на зміни, натомість Ісус приніс не очікувану Юдою реформу церкви, а світоглядну революцію, до якої Юда не був готовий: *«Наш човен треба просмалити – / Його ж у бурю кида ВІН»* (Чупіс, 2007: 92), *«ВІН согрішив проти суботи! / ВІН на чужі прийшов жнива!»* (Чупіс, 2007: 93).

Таким чином, концепція «благородної зради» і розуміння Юдою того, чим він назавжди стане для людей, близька Л. Чупіс, але її інтерпретовано як проблему особистості, яка виявилася занадто «дрібною», щоб зрозуміти велич ідеї, занадто заздрісною, щоб прийняти щирі відмову від земного задоволення, але більшою від простого прагматизму і корисливості, бо здатна усвідомити безодню свого падіння і недосяжну велич Ісуса: Юда *«...завеликий, щоб забути, / І замалий, щоб хрест нести»* (Чупіс, 2007: 68). У цьому сенсі мотив розчарування Учителем є в обох творах, однак несправджені очікування Юди Лесі Українки, звісно, іншого гатунку: *«райська брама»* і *«золотий престол»* виявилися зовсім не тим, що він собі уявляв: *«Так! Я продав! А він мене ограбував! Ні, гірше! він одурич мене!»* (Українка Леся, 2021: 3, 133), своє місце біля Месії Юда бачив так: *«...коло престола гурт його обранців, щасливих, радісних, і їм слугують народи всього світа залюбки... безмежна щастя їхнього облада...»* (Українка Леся, 2021: 3, 137). Тут близькість до Царства Божого наділяє «гурт обранців» передусім земними щедротами.

Говорячи про вибір назви драматичної поеми Лесі Українки, скористаємося свідченням К. Квітки: *«Леся взагалі часто дуже затруднялася щодо заголовка і жартувала, повторюючи жарт якогось драматичного письменника, що придумати заголовок – то значить написати половину твору. Зразу був нею написаний заголовок “На полі крові”»* (Коментарі та примітки, 2021 : 3, 452). Щодо жанрового

визначення, то воно в чорновому автографі відсутнє. Відоме з Біблії «Поле крові» (переклад з арамейського *hekal dama*), Гончарне поле – місце на півдні Західного Єрусалиму з глинистим червоним ґрунтом, яке, на думку апостола Петра, було куплене Юдою: *«І він поле набув за заплату злочинства, а впавши сторчма, він тріснув надвоє, і все нутро його вилилось... / І стало відоме це всім, хто замешкує в Єрусалимі, тому й поле те назване їхньою мовою Акелдама, що є Поле крові»* (Св. ап. 1:18–19). Леся Українка вказує місце дії у п'єсі: *«Глуха містина в околиці Єрусалимській. Попід глинищем, серед колючих хащів та червонястого бур'яну, що росте на солонці, розчищено невелику нивку, але скільки кривих дерев з червоною корою зоставлено зрідка по ній»* (Українка Леся, 2021: 3, 125). У процесі розвитку сюжету топос поля стає поєднанням земного і символічного червоного – крові як наслідку зради, душі Юди як поля битви добра і зла, червоної глинистої землі, з якої все пішло і в яку все піде.

Хронотоп поля увиразнено і в тексті Л. Чупіс: *«На цьому полі тільки тіні / Забутих Господом створить...»* (Чупіс, 2007: 104) (пекельне поле покарання та спокути); *«ВІН – господар свого поля / І на своїй прийшов жнива!»* (Чупіс, 2007: 64) (мотив іншого поля, протиставленого полю тіней – землі, де панує Господь). *“Дозволь мені сховатись хоч у пеклі”* (Коментарі та примітки, 2021 : 3, 505), – говорив Юда у драмі Лесі Українки: щоправда, ця репліка лишилася в чернетковому варіанті. Видається, ніби Л. Чупіс моделює ситуацію, коли б Юді таки вдалося сховатися в пеклі, тож це було б поле тіней: *«Нізвідки – нікуди плине час, виносячи на сцену моментності скалки минущини...»* (Чупіс, 2007: 59). Події у п'єсі Л. Чупіс відбуваються поза часом і простором, що більше нагадує поле тіней пекла, коли образи-сни минулого грішник Юда змушений переживати знову і знову, вічно по колу, як прокляття. *«Я знаю – ти тоді помер!»* (Чупіс, 2007: 59) – каже Юді Юродивий. Усі репліки дійових осіб п'єси свідчать про те, що вони знають майбутнє, а самі – лише тіні-примари, які провалилися у часову шпарину лінійного часу: *“Ми – тільки вилом, тільки вилом / У шкаралупі часовій...”* (Чупіс, 2007: 60).

Остання репліка Жінки в Білому у драмі «Плач над Юдою» закріплює мотив «поля тіней» та виводить на чергове коло пекла Юду, втілюючи циклічний хронотоп: *«Бо бігтиме, як в цьому світі, / Поперед тебе ТВОЯ ТІНЬ... (розчиняється в сутіні). / Голос. / Юда! / Юда. Всюди... / Голос. Юда! / Юда. Всюди... / Голос. Юда! / Юда. Тінь...»*

Тінь...Тінь...» (Чупіс, 2007: 106). Як зазначалося, циклічний хронотоп драматичної поеми Лесі Українки втілено, окрім іншого, перегуком мотиву виснажливої праці в експозиції твору та у фіналі: *«Чоловік, що працює, оглянувся на мить, почувши те калатання, але зараз же нахилився знов до праці»* (Українка Леся, 2021: 3, 125); *“працює до нестяму”* (Українка Леся, 2021: 3, 145).

Червоний колір, або «фантомний червоний», який позначає червоне (кров), присутній у назві «На полі крові» і в початковій ремарці (червонястий бур'ян, червона кора), втім у тексті Лесі Українки переважає саме кривавий червоний: *«Якось він при вечері кинув нам у вічі такі слова: «Ось, пийте кров мою! Ось, їжте тіло!»* (Українка Леся, 2021: 3, 361); *«Боже помсти правий! Чия ж то кров була, як не моя? Чиє ж було то тіло?! Гіркий сором гнав кров мого лиця, я з тіла спав, як жебрав їм того вина та хліба...»* (Українка Леся, 2021: 3, 141). На полі темних тіней «Плачу над Юдою» це червоно-рудий, колір засохлої крові: *«Тут – сіре небо, сірі скелі, / Земля від споминів руда»* (Чупіс, 2007: 81); *«Під сонцем змореним рудим...»* (Чупіс, 2007: 61).

Для жанрового позначання твору Лесі Українки «На полі крові» дослідники вдаються до терміну «драматична поема», а для опису специфіки п'єси залучають термін «драматичний діалог», «замаскована» містерія, за Є. Ненадкевичем (Ненадкевич, 1929 : 22) тощо. П'єсу «На полі крові» у кінцевому варіанті представлено двома дійовими особами, між якими відбувається діалог – Юдою та Прочанином (у чернетках були ще Магдалина, Саломея і Сусанна, але за вказівкою Лесі Українки до кінцевого друку потрапила саме версія з двома персонажами). На думку Ю. Шереха, справжній конфлікт відбувається між Юдою та Христом (Шерех, 1998: 387), що дозволяє дослідникам називати Ісуса «фантомним персонажем» (Коментарі та примітки, 2021: 3, 458) та розглядати зовнішній діалог з Прочанином як такий, що відбувається на тлі внутрішнього діалогу, пошуку аргументів для виправдання, які артикулює для себе зрадник, і певною мірою суперечки з Ісусом, нехай і уявної та неусвідомленої Юдою.

Окрім «поетичної інтерпретації теми» як жанрового авторського найменування, назва п'єси Л. Чупіс містить слово «плач», яке є вказівкою авторки на жанровий різновид плачу, треносу. Плач як давній жанр побутової народної поезії пов'язаний переважно з

поховальним обрядом, увиразнює хронотоп позачасового Пекла (або Чистилища), у якому перебуває Юда: він помер, душа його страждає та отримує свій плач від живих. Цей жанр здавна мав саме імпровізаційний характер, що також близьке авторським інтенціям. Крім того, можна простежити цікаві паралелі «Плачу над Юдою» та «Треносу» Мелетія Смотрицького – передусім у контексті полемічності, а також специфіки сюжету, композиції та десятичастинної побудови обох творів. Звісно, такі інтертекстуальні перегуки потребують окремого дослідження, але спробуємо ці паралелі також коротко означити в процесі аналізу сюжету та композиції (з огляду на традиційний «прикнижний реквізит» десяти самостійних розділів «Треносу» (Смотрицький, 2015).

Зовнішній сюжет драматичної поеми Лесі Українки втілює внутрішній конфлікт Юди, який не хоче говорити і водночас не може не говорити: сюжет розвивається діалогом-пошуком Юдою аргументів для виправдання, які спрямовані на те, аби проста людина, Прочанин, зрозуміла причини зради: Учитель не виправдав надій, “пограбував”, Юда працював без упину на нього та інших учнів, шукав їм хліб, прихисток, натомість нічого не отримав, точніше, навіть і не зрозумів, що отримав, бо інакше уявляв собі Царство Боже. Втім, і цього разу людина, до якої звернені аргументи Юди, опинилася не на його боці та вписалася в безкінечне коло тих, хто не розуміє, отже, знову і знову будуть з’являтися безіменні прочани (тут важлива саме така ідентифікація, що дозволяє широко трактувати образ), з якими Юда не хоче говорити і не може не говорити.

Таким чином, тест Лесі Українки демонструє кільцеву композицію з «оберненою хронологією», де «найважливіше вже сталося» (Лавринович, 2009: 125) і нічого змінити не можна – навіть пояснити. Зовнішній конфлікт Юди з Прочанином і багатовекторний внутрішній конфлікт у драматичній поемі «На полі крові» увиразнені мотивом двійництва: Юда / Прочанин, Юда як Інший Прочанин, Учень / Учитель тощо.

Ситуація, в якій Юда не хоче говорити і може не говорити, визначає специфіку розвитку конфлікту в побудови сюжету і у п’єсі Л. Чупіс. У світі Юди найважливіші події життя (зрада), з одного боку, вже сталися, з іншого – він переживає усе це знову і знову не як спогади, а тут і тепер. Картини минулого ніби виринають у пам’яті Юди, щоб показати йому, як усе було, ще і ще раз нагадати, аби

зрозумів, на якому етапі схибив. Але минуле повторюється лише до того моменту, коли Учителя мають розіп'ясти: далі ніби стається провал у пам'яті Юди, а потім – вічність: «*І Коло замкнено – навік*» (Чупіс, 2007: 86).

П'єса «*Плач над Юдою*» складається з 10-ти інверсій-снів, демонструє фрагментарність та має ознаки сюрреалістичної поеми з властивостями прихованого міракля. На відміну від замаскованої містерії «*На полі крові*», ознаки якої неодноразово виявляли дослідники, (зокрема і О. Когут (Когут, 2011: 143), інверсивний міракль втілено в сюжетному елементі «*дива явлення Божої Матері*» – вироку, що його приносить Жінка в Білому як відповідь на запитання щодо Юдиної долі: «*Ти йдеш крізь мене шляхом в вічність, / Один – під сонцями всіма... / І жодне сонце не освітить / лице і в мареві видінь, / Бо бігтима, як в цьому світі, Поперед тебе ТВОЯ ТІНЬ...*» (Чупіс, 2007: 105). Художня інверсія образу Богоматері втілена в акцентах на тому, що вона – матір для всіх, крім нього, називає його «*милим синочком*», але не своїм: «*Не забираю – проводжаю... / Земне ж бо віддаю землі... / Світ перейшов через ці руки! / Не регочу, дурний, не смій! / Судилася незнана мука... / Синочку милий, ти – не мій...*» (Чупіс, 2007: 105).

Л. Чупіс реалізує у творі багатовекторний внутрішній конфлікт через образи персонажів, які втілюють голоси Я-Іншого Юди: Юда / Юродивий (посередник, усе знає); Юда / Хлопчик (Ісус, янгол); Юда / П'яничка (голос простого корисливого люду); Юда / Літній чоловік, 1-й юнак, 2-й юнак (голос простих людей з вірою у Воскресіння); Юда / Анна, Кайяфа (голоси церкви); Юда / Мати, Дружина (усе приймуть, зрозуміють і виправдають); Магдалина, Жінка в білім (ті, які бачать наскрізь – голоси совісті). Діалоги з цими персонажами втілено у сценах-інверсіях, де оприявлені, як зазначалося, смислові паралелі з «Треносом» М. Смотрицького): мотиви нарікання (Епіпро), напучування (Інверсія 1), міркування про долю Церкви, її очільників, питання прийняття новозавітних істин, мотиви чистилища (Інверсії 2-9) та Катехізис-підсумок (Інверсія 10).

Історія Ісуса, без якої нема і історії Юди, у сюжеті драматичної поеми Лесі Українки ніби випадково – через упізнавання. Саме Прочанин першим згадує Ісуса: «*Ти навіть був-таки у мене в хаті в Капернаумі, вкупі з тим пророком, що се його розп'ято*» (Українка Леся, 2021: 3, 128). І поступово цей образ набуває щораз більшого

значення, поки зовсім не затуляє Юду, що є для зрадника нестерпним. Лише прочанин називає Ісуса пророком, Месією, сином Божим, Учителем, «*Отой, що ти продав?*» (Українка Леся, 2021: 3, 132), а Юда переважно говорить «він» і лише один раз «*Учитель* (з притиском)» (Українка Леся, 2021: 3, 132). Називання є болісним для Юди, це ніби оприявнює зраду і підсилює страждання від спогадів: «*Ох, як він говорив! Який був голос! / Я пригадав те, що давно забув... / Згадав свою покійницю матусю, що я маленьким ще зоставсь без неї... / Промовець говорить: “Ходіть до мене... я заспокою вас... я вас потішу...” / І я незчувся, як ряснії сльози / мене умили – я ж не був плаксивий! – / мені здалося, що нема для мене ріднішого над сього чоловіка / і не було на цілім Божім світі...»* (Українка Леся, 2021: 3, 134).

Образ Ісуса у «Плачі над Юдою» з’являється в тексті майже одразу – у натяках, недоговорюваннях, парафразах: він тут той, чие ім’я не можна називати нікому. Усі персонажі говорять «ВІН»: «*ВІН говорив – і так красиво! Поворухись, осиний рій!* / Мати: *Марія – ззамолоду сива. / Говорить ВІН – а плакать – їй...* / Юда: *Та ти ж мені сама казала, / Що ВІН – то древні письмена, / На нитку літ перенизала / Себе душа – і не одна, / Що в НІМ – скоцюрблена від болю / Німіє пам’ять родова, / Що ВІН – господар свого поля / І на свої прийшов жнива!* (Чупіс, 2007: 63). До Прочанина: «*Аби ти виговорив в НЬОГО / А пів – словечка, звуку – пів... / Я змушений пройти з початку / І обминути манівці!*» (Чупіс, 2007: 62). Натомість проблему власного імені Юди, яке залишилося у вічності, авторка демонструє в діалогах із Юродивим («*Нас в клітку імені заперто*» (Чупіс, 2007: 73)) та вироку, який виносить Юді Каяфа: «*Ти йшов навскіс своєму другу, / Ти другий, Першим стати хтів! Клянусь волоссям Голіафа – / Кричатиму із чорноти – / Лукавий, підлий я – Каяфа! / Каяфа, чуєш?! Юда – ти!!!*» (Чупіс, 2007: 102). Як зазначала О. Бондарева, «...традиційна рецептивна семантика імені, подій, конотацій тяжіє над протагоністом Лідії Чупіс, постійно нагадуючи йому, що “тоді” і “тепер” не мають кордонів, що фактура Вічності плинна і проникна, і від її присуду сховатися неможливо навіть у розмитому часі» (Бондарева, 1989: 179).

Наукова новизна

Новизна наукової розвідки полягає у дослідженні особливостей втілення «Юдиної історії» у драмі Л. Чупіс «Плач над Юдою», вияві

спільних та відмінних ознак образу Юди та Ісуса у творі Л. Чупіс та у драматичній поемі Лесі Українки «На полі крові». Уперше здійснено порівняльний аналіз жанрового визначення, тематики та проблематики, окреслено сюжетно-композиційну та образну специфіку втілення авторської концепції Юдиної зради у творах Л. Чупіс та Лесі Українки.

Висновки

Драматична поема «На полі крові» Лесі Українки – досі одна з найактуальніших п'єс авторки, яка мотивує до мистецького діалогу наступні покоління драматургів: високий рівень творчої реалізації власної концепції «Юдиної історії» створив неабиякий виклик для наступників. «Поетична інтерпретація теми» Л. Чупіс є своєрідним продовженням історії зрадника, що опинився на полі тіней Пекла і змушений вічно проживати у снах своє минуле, що перетворилося на безкінечне теперішнє. Драматичний діалог як замаскована містерія, «вбрана у буденні шати» у Лесі Українки – драматичний полілог як прихований сюрреалістичний міраклі у Лідії Чупіс. Обидві п'єси демонструють циклічний сюжет з оберненою хронологією, втілюють образ «фантомного Ісуса». Леся Українка та Л. Чупіс реалізують образ Юди як людини, що не здатна була досягнути велич задумів Ісуса: виявилася дрібною і прагматичною, втім складнішою, ніж просто корисливий зрадник, що і зумовлює багатовекторний внутрішній конфлікт творів. Втім, образ Юди у п'єсі «Плач над Юдою» почасти оприявнює концепцію «благородного зрадника», який виявився неготовим до глобального світоглядного повороту. Л. Чупіс майстерно вибудовує сюрреалістичні діалоги, у які вміщує філософські підтексти, та вдається до активних інтертекстуальних перегуків.

Література

- Бондарева, О. (2007). Гончарне коло Лідії Чупіс. *Лідія Чупіс. Танці гончарного кола*. Київ: НЦТМ ім. Леся Курбаса, 176–228.
- Когут, О. (2011). Інтерпретація та трансформація християнських містерійних сюжетів сучасною українською драматургією. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 15, 143–146.
- Коментарі та примітки (2021). *Українка, Леся. Повне академічне зібрання творів* (Т. 1-14). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. Т. 3, 337–652.

Лавринович, Л. (2009). Юда Іскаріот в українській та польській драмі початку ХХ ст.: версії Лесі Українки та К. Г. Ростворовського. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 8, 116–128.

Ненадкевич, Є. (1929). На полі крові. *Леся Українка. Зібрання творів* (Т. 1–12). Київ–Харків : Книгоспілка.

Смотрицький, М. (2015). Плач Єдиної Святої Помісної Апостольської Східної Церкви з поясненням догматів віри. Київ : Талком.

Українка, Леся. (2021). *Повне академічне зібрання творів* (Т. 3). Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Чупіс, Л. (2007). Плач над Юдою. *Танці гончарного кола*. Київ: НЦТМ ім. Леся Курбаса, 57–106.

Шерех, Ю. (1998). Театр Лесі Українки чи Леся Українка в театрі? *Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології*. (Т. 1-3). Харків: Фоліо.

References

Bondareva, O. (2007). Honcharne kolo Lidii Chupis. [Lydia Chupis' pottery wheel]. Chupis, L. *Tantsi honcharnoho kola*. Kyiv: NTsTM im. Lesia Kurbasa, 176–228 (in Ukrainian).

Kohut, O. (2011). Interpretatsiia ta transformatsiia khrystyianskykh misteriiinykh siuzhetiv suchasnoiu ukrainskoiu dramaturhiieiu. [Interpretation and transformation of Christian mystery plots by modern Ukrainian drama]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. 15, 143–146 (in Ukrainian).

Komentari ta pryमितky (2021). [Comments and notes]. *Lesia Ukrainka. Povne akademichne zibrannia tvoriv* (Т. 1-14). Vol. 3. Lutsk: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. 3, 337-652 (in Ukrainian).

Lavrynovych, L. (2009). Yuda Iskariot v ukrainskii ta polskii dramii pochatku ХХ st.: versii Lesi Ukrainky ta K. H. Rostvorovskoho. [Judas Iscariot in Ukrainian and Polish drama of the early twentieth century: versions by Lesia Ukrainka and K. G. Rostvorovsky]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*. 8, 116–128 (in Ukrainian).

Nenadkevych, Ye. (1929). Na poli krovy. [In the field of blood]. *Lesia Ukrainka. Zibrannia tvoriv* (Т. 1–12). Kyiv–Kharkiv : Knyhospilka (in Ukrainian).

Smotrytskyi, M. (2015). Plach Yedynoi Sviatoi Pomisnoi Apostolskoi Skhidnoi Tserkvy z poiasnenniam dohmativ viry. [The Lamentation of the One Holy Local Apostolic Eastern Church with an explanation of the dogmas of the faith]. Kyiv : Talkom (in Ukrainian).

Ukrainka, Lesia. (2021). *Povne akademichne zibrannia tvoriv* (Т. 3) [Complete academic collection of works]. Lutsk: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky (in Ukrainian).

Chupis, L. (2007). Plach nad Yudoiu. [Lamentation over Judas]. *Tantsi honcharnoho kola*. Kyiv: NTsTM im. Lesia Kurbasa, 57–106 (in Ukrainian).

Sherekh, Yu. (1998). Teatr Lesi Ukrainky chy Lesia Ukrainka v teatri? [Lesya Ukrainka Theater or Lesya Ukrainka in the theater?]. U : *Porohy i Zaporizhzhia. Literatura. Mystetstvo. Ideolohii*. (Т. 1-3). Kharkiv: Folio (in Ukrainian).

Zhanna Bortnik. «Judas History» in the national dramatic narrative: Lesya Ukrainka («In the Field of Blood») and Lydia Chupis («Lamentation over Judas»). Lesya Ukrainka's original interpretation of «Judas History» was a challenge for the next writers' generation to try to creatively rethink the plot of Judas' betrayal. L. Chupis's «Poetic Interpretation of the Theme» appeared almost 100 years later: it is a kind of continuation of the story of a traitor who found himself in a symbolic field of shadows and punished by endless memories of the past.

The aim of the article was to study the peculiarities of the embodiment of «Jewish History» in L. Chupis's drama «Lamentation over Judas» and in Lesya Ukrainka's dramatic poem «In the Field of Blood». A comparative analysis of the peculiarities of the genre of works, themes and issues is carried out, the plot-compositional and figurative specifics of the embodiment of the author's concept of Judas' betrayal in the works of L. Chupis and Lesya Ukrainka are outlined. Lesya Ukrainka interpreted Judas not as a noble traitor for the sake of a great idea, but as a complex person with a painful inner dialogue in his soul, although the betrayal took place due to selfish motives and disappointment in the Teacher. The concept of «noble betrayal» is close to L. Chupis, but it is interpreted as a problem of personality, which was too pragmatic and petty to understand the greatness of the idea, but able to realize the abyss of his fall and the unattainable greatness of Jesus. Researchers use the term «dramatic poem» to describe the genre of Lesya Ukrainka's «In the Field of Blood», and use the term «dramatic dialogue» and «masked» mystery to describe the specifics of the play. L. Chupis defined the genre of the play as «a poetic interpretation of the theme». The title of the play by L. Chupis contains the word «lamentation», which can be considered as the author's reference to the genre variety of *trenos*. However, the work of L. Chupis contains signs of a surrealist miracle, consisting of inversion-dreams.

The external conflict of Judas with the Pilgrim and the multi-vector internal conflict in the dramatic poem «In the Field of Blood» are expressed by the motive of duality: Judas / Pilgrim, Judas as the Other Pilgrim, Disciple / Teacher, etc.

L. Chupis realizes the inner conflict in the work through the images of characters who embody the voices of the Other Self: Judas / Fool, Judas / Boy, Judas / Drunkard, Judas / Elderly man, 1st young man, 2nd young man, Judas / Anna, Caiaphas, Judas / Mother, Wife, Magdalene, Woman in white. Both plays show a cyclical plot with an inverted chronology, embodying the image of the «phantom Jesus».

Key words: drama, image, plot, genre, conflict, Lesya Ukrainka.

Бортнік Жанна Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-3461-791X>; bortnikzhanna@ukr.net